

بی تفاوتی زیست محیطی به‌مثابه بی تفاوتی اجتماعی

علی اصغر فیروزجانیان*

صادق صالحی**، آزاده شفیعی***

چکیده

بی تفاوتی اجتماعی یکی از آسیب‌های فرهنگی جدی جامعه ما در حوزه شهروندی است. یکی از انواع این نوع بی تفاوتی، بی تفاوتی زیست محیطی است. هدف از پژوهش حاضر، تحلیل بی تفاوتی زیست محیطی در میان شهروندان شهر یزد می باشد. روش تحقیق پیمایشی و اطلاعات با ابزار پرسشنامه گردآوری گردید. جامعه آماری این تحقیق، کلیه افراد بالای ۱۸ سال ساکن یزد و حجم نمونه ۳۹۰ نفر با روش نمونه گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب گردیده است. چهارچوب نظری با تأکید بر نظریه های محیط‌گرا انتخاب شد. بعد از جمع‌آوری اطلاعات، فرضیه‌های تحقیق در دو سطح توصیفی و استنباطی از طریق نرم افزارهای spss مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج تحقیق نشان داد که بی تفاوتی زیست محیطی تحت تاثیر متغیرهای نگرش زیست محیطی، احساس مسئولیت، دانش زیست محیطی و اثربخشی می باشد و با افزایش این متغیرها، بی تفاوتی زیست محیطی کاهش می یابد. از بین متغیرهای جمعیت شناختی (جنسیت، تاهل، درآمد، سن و تحصیلات)، تنها رابطه متغیر تحصیلات با بی تفاوتی زیست محیطی معنادار می‌باشد و میانگین بی تفاوتی زیست محیطی افراد با سطح تحصیلات زیر دیپلم بیش از سایرین است. نتیجه تحلیل مسیر نشان می‌دهد که متغیرهای فوق ۲۶ درصد از تغییرات بی تفاوتی زیست محیطی را تبیین می‌کنند.

کلیدواژه‌ها: بی تفاوتی اجتماعی، بی تفاوتی زیست محیطی، دانش، نگرش، یزد.

* استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه مازندران (نویسنده مسئول)، firozjayan@gmail.com

** دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه مازندران، salehi.umz@gmail.com

*** کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه مازندران، shafieei6660@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۳/۳۱، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۷/۲۵

۱. مقدمه و بیان مسئله

امروزه کارشناسان و پژوهشگران، الگوی نادرست مصرف و سبک زندگی بشر را به‌عنوان بزرگترین عامل تخریب محیط زیست مطرح می‌نمایند. بی‌توجهی انسان به محیط زیست اثرات نامطلوب و جبران‌ناشدنی برجای گذاشته است. انسان در جهت توسعه و رفاه زندگی خود طبیعت را در معرض تهدید قرار داده است. از اثرات تخریبی توسعه بر طبیعت می‌توان به اثرات گلخانه‌ای، سوراخ شدن لایه اوزون، تخریب جنگل‌ها، آلودگی آب‌ها، افزایش جمعیت و مصرف بیش از حد منابع طبیعی برای دستیابی به منابع غذایی و... اشاره کرد (رحیمی، ۱۳۸۸: ۱۱۲).

ایران از جمله کشورهایی است که دارای مشکلات زیست محیطی گوناگونی می‌باشد. با ازدیاد سریع جمعیت، بیابان‌زایی، و به خطر افتادن تقریباً تمام گونه‌ها در کشور و... مشکل زیست محیطی ایران از جمله بحرانی‌ترین کشورها در جهان است (فولتز، ۲۰۰۱: ۱۵۵). از مشکلات محیط زیست ایران که زندگی مردم را تحت تاثیر قرار داده می‌توان به خشک شدن دریاچه‌ها و مرگ تالاب‌ها، گسترش ریزگردها در سراسر شهرهای جنوب و غرب کشور، آلودگی بیش از حد هوا در کلان‌شهرها، کمبود منابع آب شیرین اشاره کرد. از سوی دیگر شاهد بهره‌برداری بیشتر از معادن و منابع زیرزمینی، ایجاد سدهای گوناگون، قطع درختان و از بین بردن جنگل‌ها با هدف استفاده از چوب و یا راهسازی، تولید بنزین بی‌کیفیت و... هستیم. قرار گرفتن ایران در نوار خشک کره زمین و خشکسالی‌های پی‌پی، این کشور را نه با مشکل کم‌آبی بلکه با خطر بی‌آبی روبرو کرده است. اما واکنش مردم و مسئولان نسبت به این همه مشکلات و مسائل زیست محیطی چیست؟ به نظر می‌رسد بی‌تفاوتی یکی از آسیب‌های جدی جامعه ما در حوزه شهروندی است.

بی‌تفاوتی اجتماعی (Social Apathy) به حالتی اطلاق می‌شود که در آن شاهدان و ناظران در کمک به افرادی که در یک موقعیت اضطراری قرار دارند و شدیداً نیازمند کمک هستند، مشارکتی ندارند و با بی‌اعتنایی و بی‌تفاوتی از کنار آن می‌گذرند (حسینی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۳۶). یکی از انواع بی‌تفاوتی اجتماعی که در کشور ما بسیار رایج است بی‌طرفی معطوف به محیط زیست است. این مساله در ارتباط با شهروندی زیست محیطی (Environmental citizenship) است که به نوعی مرتبط با تعهدات جدید افراد نسبت به طبیعت و محیط زیست بطور کلی است (ساتن، ۱۳۹۲: ۹۶) بی‌تفاوتی زیست محیطی (

(Environmental apathy) عبارت است از عدم علاقه به مسائل محیط زیست و باور به این که در مورد مشکلات این حوزه اغراق شده است (تامپسون و بارتون، ۱۵۷:۱۹۹۴). در رابطه با مسائل زیست محیطی در ایران از جمله آلودگی آب دریا و رودخانه، مساله زباله، قطع درختان و مواردی از این دست شاهد نوعی بی توجهی در میان مردم می باشیم. که این امر می تواند پیامدهای مخربی را به همراه داشته باشد.

در میان مسائل گوناگون زیست محیطی، مساله بی آبی برای استان یزد از اهمیت زیادی برخوردار است. این استان به عنوان خشک ترین ناحیه ایران بیش از سایر استان های کشور با بحران آب روبروست. موقعیت استان یزد در فلات مرکزی ایران و محاصره شدن آن توسط کویرها و بیابانهای مرکزی، دوری از دریاها و فرسایش رطوبتی توده های هوای وارد شده به منطقه، اثرات مضاعفی را بر تشدید خشکی و وقوع خشکسالی در این منطقه دارد. نزولات جوی ناچیز و تغییرپذیری زیاد آن باعث تشدید اثرات خشکسالی و حساسیت منطقه به این رخداد آب و هوایی شده است (برقویی و همکاران، ۱۳۷۹). استان یزد با بیش از یک میلیون نفر جمعیت و مزیت ها و قابلیت های فراوان در حوضه آبریز مرکزی ایران از تنگنا و محدودیت شدید منابع آب ازلحاظ کمی و کیفی رنج می برد (توکلی و دهستانی، ۱۳۹۲). شهر یزد به عنوان شهری صنعتی طی دهه های اخیر با گسترش و رشد روزافزون معادن و کارخانه ها همراه بوده است. از سوی دیگر کارخانه ها و به طور کلی صنعت نقشی اساسی در افزایش آلودگی های زیست محیطی (آب، هوا و...) دارد. صنعت سهم زیادی در استفاده از منابع آبی را دارد در حالیکه این استان با بحران بی آبی دست و پنجه نرم می کند.

مطالعات و پژوهش های انجام گرفته داخلی در حوزه محیط زیست بیشتر به مسائل نگرش، دانش و آگاهی زیست محیطی و عواملی که موجب افزایش رفتار زیست محیطی در جهت مثبت یا منفی در جامعه می شوند پرداخته اند (صالحی و امام قلی، ۱۳۹۱: ۱۲۲؛ حقیقتیان، ۱۳۹۵: ۵۳). مطالعه جدی مبنی بر میزان بی تفاوتی افراد نسبت به محیط زیست و چرایی آن انجام نگرفته است و جای خالی این مطالعه در ادبیات پژوهشی حوزه جامعه شناس محیط زیست احساس می شود. چرا که این موضوع حساس با بی تفاوتی در جامعه شناسی مواجه شده است. با توجه به بررسی پیشینه های پژوهشی و تحقیقات انجام گرفته و عدم بررسی موضوع بی تفاوتی زیست محیطی، این پژوهش به دنبال یافتن پاسخی به این چراها خواهد بود؛ زیرا مساله بی تفاوتی زیست محیطی اگر نه بیشتر، به همان اندازه

مسائل زیست محیطی از اهمیت اساسی برخوردار است. پژوهش حاضر با توجه به اهمیت این موضوع که بی‌تفاوتی و عدم توجه افراد یک جامعه به محیط زیست، منجر به وارد آمدن ضربات گاه‌گهبران ناپذیر و تهدید زندگی خود، دیگر جانوران و کره زمین خواهد شد به بررسی عوامل موثر بر بی‌تفاوتی افراد نسبت به مساله محیط زیست می‌پردازد. بر این اساس پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال است که میزان بی‌تفاوتی زیست محیطی شهروندان (مطالعه موردی: شهر یزد) چقدر می‌باشد؟ و اینکه عوامل موثر بر زیست محیطی شهروندان چه می‌باشد؟ برای بررسی عوامل موثر بر بی‌تفاوتی زیست محیطی فرضیه‌های زیر مدنظر می‌باشد:

- دانش زیست محیطی بر نگرش زیست محیطی تاثیر دارد.
- نگرش مثبت زیست محیطی بر بی‌تفاوتی زیست محیطی افراد تاثیر دارد.
- احساس مسئولیت بر بی‌تفاوتی زیست محیطی افراد تاثیر دارد
- احساس اثربخشی زیست محیطی بر بی‌تفاوتی زیست محیطی افراد تاثیر دارد.

۲. ادبیات تحقیق

همانگونه که آمد بی‌تفاوتی اجتماعی یکی آسیب‌های جدی در حوزه شهروندی است. در پژوهش‌های داخلی علیرغم توجه به موضوع بی‌تفاوتی اجتماعی (مسعودنیا (۱۳۸۰)، کلاتری و همکاران (۱۳۸۶)، مجیدی و همکاران (۱۳۹۰)، قاضی زاده و کیانپور (۱۳۹۳)، فولادیان (۱۳۹۳) و نوابخش و میرزاپوری (۱۳۹۴)) مطالعه‌ای مبنی بر بررسی بی‌تفاوتی زیست محیطی انجام نگرفته است. مطالعات انجام گرفته در حوزه محیط زیست عمدتاً مربوط به مباحث نگرش زیست محیطی، دانش و آگاهی زیست محیطی و رفتار زیست محیطی می‌باشد (صالحی عمران و آقامحمدی، ۱۳۸۷، میردامادی و جوکار، ۱۳۸۹، کریمی ۱۳۸۹، فیروزجانیان و غلام‌رضازاده، ۱۳۹۴) هرچند برخی از این مطالعات در تحلیل رفتارهای زیست محیطی به برخی از مصادقی بی‌تفاوتی زیست محیطی از جمله مصرف بی‌رویه آب و یا زباله پراکنی اشاره داشته‌اند. اما مطالعه‌ای با رویکرد آسیب‌شناسی در حوزه شهروندی زیست محیطی به بی‌تفاوتی زیست محیطی اشاره داشته باشد در ادبیات داخلی مشاهده نشده است. در عین حال در ادبیات خارجی بیش از دو دهه است که

موضوع بی تفاوتی زیست محیطی مدنظر محققین در این حوزه قرار گرفته است. نمونه‌ای از این مطالعات در جدول زیر خلاصه شده است.

جدول (۱) مشخصات تحقیقات انجام شده در حوزه بی تفاوتی زیست محیطی

نام محقق و سال	حوزه مطالعاتی	روش	عوامل موثر بر بی تفاوتی
لیونس و بریکول (۱۹۹۴)	جامعه شناسی	کمی - پیمایشی	دانش زیست محیطی - نگرش زیست محیطی
شاناهان و همکاران (۱۹۹۹)	جامعه شناسی	کمی - پیمایشی	تماشای تلویزیون
کارپیاک و باریل (۲۰۰۸)	روانشناسی اجتماعی	کمی - پیمایش	اصول اخلاقی - جنس - رشته دانشگاهی
کلستد و همکاران (۲۰۰۸)	میان رشته ای	نظر سنجی تلفنی	دانش - نگرش
لرزتمن (۲۰۱۰)	روانکاوی	کیفی - مصاحبه	مکانیسم دفاعی ضمیر ناخودآگاه
الکساندرا کن (۲۰۱۰)	میان رشته ای		اثرات حضور در جمع
موسسه گالوپ ۲۰۱۰	جامعه شناسی	کمی - پیمایش	سن - تحصیلات - جهت گیری سیاسی
جونمان مگدایان (۲۰۱۳)	روانشناسی اجتماعی	کمی - پیمایشی	خودشیفتگی
جری لیوتیمای (۲۰۱۲)	زیست محیطی		عدم شناخت و ناآگاهی
رپ نیلسون و الینگسن (۲۰۱۵)	جامعه شناسی	کیفی - تحلیل گفتمان	گفتمان اقتصاد نئوکلاسیک
کالوباکیوب (۲۰۱۶)	روانشناسی اجتماعی	کمی - پیمایشی	ارزش های زیست محیطی - جنسیت
ایرینا فیگینا	روانشناسی اجتماعی	کیفی	تمایل به توجیه سیستم
کریمی (۱۳۸۹)	جامعه شناسی	کمی - پیمایشی	دانش، نگرش، آگاهی در مورد مصرف آب، نگرش در مورد مصرف آب، دینداری، تحصیلات، درآمد

۳. چهارچوب نظری

نظریات مربوط به تبیین رفتار زیست محیطی در چند دهه اخیر از نظریات ساده اولیه به نظریات پیچیده تغییر و تکامل یافته اند. قدیمی و ساده ترین مدل رفتار زیست محیط گرایانه مبتنی بر یک توالی خطی از دانش محیط زیستی است که منتج به نگرش محیط زیستی و نگرانی محیط زیستی می گردد و در نهایت، منجر به رفتارهای محیط زیستی می شود. این مدل عقلانی فرض را بر این دارد که آموزش مردم در زمینه مسائل محیط زیستی به طور خودکار به رفتارهای محیط زیستی منجر خواهد شد. این مدل از اوایل دهه ۱۹۷۰ اثبات گردید که اشتباه است ولی از آن استفاده می شود. تحقیقات نشان می دهند که در بیشتر موارد، افزایش دانش و آگاهی به رفتارهای محیط زیستی منجر نمی شود. (کلوموس و آیژمن، ۲۰۰۲: ۲۴۱). یکی از نخستین نظریه هایی که به بررسی جایگاه ارزش و نگرش در رفتار می پردازد نظریه کنش بخردانه (Theory of reasoned action) آیزن (Ajzen) و فیش بین (Fishbein) است که برای تبیین انواع رفتار انسانی طراحی شده است. TRA مبتنی بر این فرض است که معمولاً انسان ها کاملاً منطقی هستند و اینکه آنها به طور سیستماتیک از اطلاعات در دسترس شان استفاده می کنند. بدین معنا که مردم پیامدهای اقدامات خود را، قبل از اینکه تصمیم بگیرند که آیا در انجام رفتاری شرکت کنند، مدنظر قرار می دهند. TRA نیت فرد را برای انجام یا عدم انجام رفتار به عنوان تعیین کننده آنی عملی که تحت کنترل اراده است، می بیند. ارتباط کاملی بین نیت و رفتار وجود ندارد، اما معمولاً فرد مطابق با نیت خود عمل می کند (آیزن و فیش بین، ۱۹۸۰: ۵). برای درک - نه تنها پیش بینی - رفتار، عوامل تعیین کننده نیت باید شناسایی شوند. براساس TRA، نیت فرد تابعی از دو عامل تعیین کننده اساسی است: نگرش نسبت به رفتار، به عنوان مثال، ارزیابی مثبت یا منفی فرد از انجام رفتار، و هنجار ذهنی، به عنوان مثال، ادراک فرد از فشار اجتماعی او را به انجام و یا به عدم انجام رفتار مورد نظر و امی دارد. هنجار ذهنی ممکن است به اشتباه به عنوان ادراک فرد تلقی شود. به طور کلی، افراد زمانی نیت خواهند کرد که رفتار خاصی را انجام دهند، که آن رفتار را مثبت ارزیابی کنند و هنگامی که آنها معتقدند که دیگران مهم فکر می کنند که بایستی آن رفتار را داشته باشند. این نظریه فرض می گیرد که اهمیت نسبی این عوامل تاحدی به هدف مورد نظر بستگی دارد. اهمیت نسبی این دو عامل همچنین می تواند توسط متغیرهای جمعیت شناختی، ویژگی های شخصیتی و سایر تفاوت های فردی تحت تأثیر قرار گیرد (همان: ۵۹-۵۷).

مدل اجتماعی- روانشناختی «رفتار نوع دوستانه» شوارتز (Schwartz)، فرآیندی را شرح می‌دهد که از طریق آن ترکیبی از دغدغه‌های اجتماعی و شخصی بر رفتار نوع دوستانه تأثیر می‌گذارد. این نظریه بر سه گزاره مبتنی است: اولاً، شدت تعهدات اخلاقی بر رفتار نوع دوستانه تأثیرگذار است. دوماً، هنگامی که ساختار شناختی افراد از هنجارها و ارزش‌ها توسط برخی موقعیت‌ها فعال می‌شود، احساس تعهد اخلاقی ظاهر می‌گردد. سوماً، اگر تعهد مورد نظر، احساس مناسبی را ایجاد نکند، این احساس تعهد اخلاقی می‌تواند خنثی باشد. به‌زعم شوارتز، هنجارهای شخصی بدین معناست که انتظارات از خود، برای اعمال متفاوت و در موقعیت‌های متفاوت فرق می‌کند. اگر هنجارهای شخصی فعال شوند، آنها به‌عنوان احساس تعهد اخلاقی تجربه می‌شوند، نه به‌عنوان نیت. او مشخص می‌کند که برخلاف هنجارهای اجتماعی، تحریم‌های مربوط به هنجارهای شخصی به «مفهوم از خود» پیوند خورده است. بنابراین، در صورتی که هنجارهای مرتبط با شرایط برای مفهوم از خود فرد مهم باشد، احساس تعهد اخلاقی قوی است. حمایت‌های متفاوتی که می‌تواند برای مخالفت یا خنثی کردن تعهدات مورد استفاده قرار گیرند، به شخصیت و عوامل موقعیتی بستگی دارند. این گرایش حمایتی انکار مسئولیت‌پذیری (Responsibility Denial) یا انتساب مسئولیت‌پذیری (Assignment of responsibility) نامیده می‌شود (شوارتز، ۱۹۷۷: ۲۲۷-۲۳۳، به نقل از پیتیکاینین، ۲۰۰۷: ۱۴).

بعدها پاول استرن (stern) تلاش کرد تا با تعدیل نظریات قبلی بسوی نظریه ای کاملی تر و ترکیبی گام بردارد. نظریه VBN ترکیبی از نظریه های ارزش، نظریه هنجار فعال سازی و پارادایم زیست محیطی جدید است که از طریق یک زنجیره علی پنج متغیره فرد را نسبت به رفتار خاصی هدایت می کند: اولین عامل، مجموعه شوارتز شامل ارزش های شخصی نوع دوستی در مقابل خودخواهی، سنت گرایی در مقابل منعطف بودن برای تغییر ارزش ها است؛ عامل دوم پارادایم زیست محیطی است؛ عوامل سوم و چهارم دو جزء نظریه هنجار فعال سازی در ارتباط با هنجارهای اخلاقی، آگاهی از عواقب (awareness of consequences) و انتساب مسئولیت (ascription of responsibility) (با توجه به شرایط کلی محیط بیوفیزیکی) می باشند؛ عامل پنجم شامل هنجارهای شخصی (Personal Norms) برای اقدام زیست محیطی می باشد. این مدل فعالیت های زیست محیطی، شهروند طرفدار محیط زیست، حمایت از سیاستها و رفتار در حوزه خصوصی را توضیح می دهد (استرن و همکاران، ۱۹۹۹، استرن، ۲۰۱۰، ۲۰۰۰). استرن (۲۰۰۰) فرض می کند که هر متغیر در

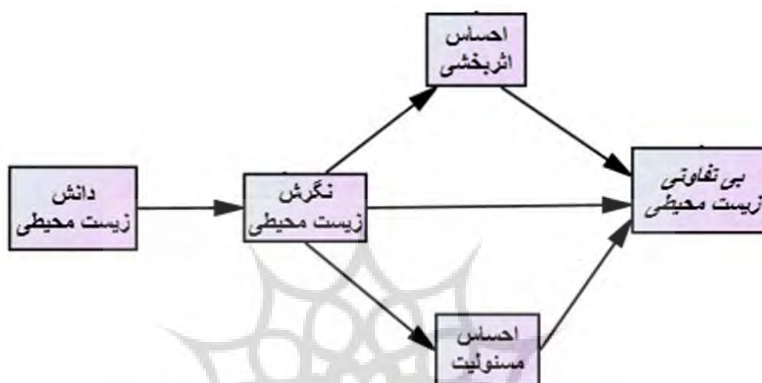
زنجیره به طور مستقیم بر متغیرهای نزدیک تاثیر می‌گذارد و همچنین می‌تواند به طور مستقیم بر متغیرهایی که بعداً در زنجیره ظاهر می‌شوند تاثیر بگذارد. هنجارهای شخصی که منجر به اقدامات زیست محیطی می‌شوند توسط این باور فرد که شرایط زیست محیطی ارزش‌های فرد را مورد تهدید قرار می‌دهد و افراد می‌توانند با اقدامات خود این تهدید را بکاهند، فعال می‌شوند. این هنجارها منجر به یک آمادگی عمومی در جهت تاثیرگذاری و تغییر انواع رفتارهای ضد زیست محیطی می‌شوند. علاوه بر این، هنجارهای رفتاری شخصی و عوامل روانشناختی - اجتماعی می‌توانند رفتارهای زیست محیطی افراد را تحت تاثیر قرار دهند. به عقیده استرن، مطالعاتی که تنها عوامل نگرشی را مورد بررسی قرار می‌دهند احتمالاً نتیجه آثار را به صورت متناقض ارزیابی می‌کنند، زیرا این اثرات مشروط به عوامل زمینه‌ای و توانایی‌ها هستند و مطالعاتی که تنها به بررسی متغیرهای زمینه‌ای نظیر انگیزه‌های مادی، هنجارهای اجتماعی می‌پردازند، ممکن است نتایجی را استنتاج کنند که وابسته به نگرش و باور افراد می‌باشد. استرن و همکاران (۱۹۹۹) دریافتند که در امریکا بسیاری از جنبش‌ها مانند جنبش‌های زیست محیطی به ارزش‌های نوع دوستانه اشاره دارند. این جنبش‌ها بر روی فعال کردن هنجارهای شخصی که به ارزش‌های آنان مرتبط است، کار می‌کنند. به اعتقاد استرن اقدام بر پایه هنجار از سه عامل جریان پیدا می‌کند: (۱) پذیرش ارزش‌های شخصی خاص، باور فردی که هرچیز مهم با توجه به این ارزش‌ها در معرض خطر است. (۲) اعتقاد به اینکه اقدامات ابتکاری توسط فرد می‌تواند به کاهش تهدید کمک کند. (۳) اعتقاد به اینکه این اقدامات می‌توانند ارزش‌های در معرض خطر را بهبود ببخشند (خوارزنجرا، ۲۰۱۵: ۳۲).

استرن با تاکید بر عوامل درونی و همین‌طور عوامل بیرونی معتقد است که فرد تحت تاثیر این عوامل، رفتاری را در حمایت یا مخالف ارزش‌های محیطی از خود بروز می‌دهد. از این رو می‌توان از این نظریه در تبیین بی‌تفاوتی زیست محیطی استفاده کرد. با استفاده از نظریه استرن که هم به عوامل فردی و هم اجتماعی توجه می‌کند می‌توان پدیده بی‌تفاوتی نسبت به مسائل زیست محیطی را تبیین کرد (استرن، ۲۰۰۰). عوامل نگرشی شامل نگرش‌های زیست محیطی و غیر زیست محیطی، هنجارهای شخصی، باورها و ارزش‌ها می‌باشد. این نظریه یک سلسله مراتب از ارزش‌ها، باورهای زیست محیطی و هنجارهای شخصی را برای تبیین رفتار زیست محیطی شرح می‌دهد: ارزش‌های نوع دوستانه و یا زیست محیطی با تاکید بر علایق و منافع شخص به محیط زیست، آگاهی

کلی از مشکلات زیست محیطی (اندازه‌گیری شده با مقیاس NEP)، آگاهی از عوارض جانبی رفتارهای بشر بر روی محیط زیست، احساس مسئولیت برای اقدام، فعال کردن یک هنجار شخصی برای نجات محیط زیست. هنجار شخصی فعال شده بر روی رفتار زیست محیطی فرد تاثیر می‌گذارد. طبق این نظریه درک مشکلات زیست محیطی با شدت و تهدید کمتر یا بیشتر به ساختار ارزش‌ها بستگی دارد. کارپیاک و باریل (۲۰۰۸) نشان دادند که استدلال اخلاقی با اعتقاد به اهمیت ذاتی طبیعت (طبیعت محوری) همبستگی مثبت و با اعتقاد به اینکه طبیعت به دلیل نفعی که برای بشر دارد حائز اهمیت است (انسان محوری) بی‌ارتباط و با بی‌تفاوتی زیست محیطی ارتباط منفی دارد. نگرانی زیست محیطی همانند طبیعت محوری یا پارادایم جدید زیست محیطی (NEP) با رفتار دوستانه زیست محیطی در ارتباط است و توسط استدلال اخلاقی پیش‌بینی می‌شود. بنابراین هنجار شخصی برای عمل ممکن است که در بین افرادی با ارزش‌های جمعی بیشتر که در مورد نیاز به حفظ طبیعت آگاهی دارند و برای اقدام کردن احساس مسئولیت می‌کنند، فعال شود. متغیرهای احساس مسئولیت، احساس اثربخشی و نگرش زیست محیطی به عنوان متغیرهای نگرشی تاثیرگذار بر بی‌تفاوتی زیست محیطی مورد بررسی قرار می‌گیرند. توانایی‌های شخصی شامل دانش و مهارت‌هایی که برای کنش‌های خاص (به عنوان مثال، مهارت‌های یک تدارک‌دهنده جنبش برای فعالیت، دانش مکانیکی برای تعمیرات صرفه‌جویی انرژی در خانه) نیاز می‌باشد. همچنین دسترسی به زمان برای کنش توانایی‌های عمومی و منابعی چون درآمد، سواد، پایگاه و قدرت اجتماعی، متغیرهای جمعیت‌شناختی اجتماعی مانند سن، دستیابی به امکانات آموزشی، نژاد و درآمد ممکن است از شاخص‌های توانایی شخصی است. یافته‌ها نشان‌دهنده این واقعیت است که کارآمدی شهروندی زیست محیطی به منابع اجتماعی و اقتصادی فرد بستگی دارد. همچنین، در مورد فعالیت‌های زیست محیطی، که متغیرهای نگرشی قدرت‌تیین‌کنندگی بسیار کمی دارند، با سن و درآمد به صورت معکوس مرتبط است. از متغیرهای جمعیت‌شناختی و دانش زیست محیطی به عنوان متغیرهای توانایی شخصی تبیین‌کننده بی‌تفاوتی زیست محیطی استفاده خواهد شد. با توجه به مطالب گفته شده در بالا باید توجه داشت که دانش زیست محیطی اساس شکل‌گیری نگرش‌های زیست محیطی است. طبعاً هرچه دانش زیست محیطی فرد بیشتر باشد نگرش‌های او نسبت به محیط زیست مثبت‌تر خواهد بود. افراد با نگرش مثبت‌تر احساس اثر بخشی بیشتر خواهند داشت و هرچه احساس اثر بخشی

زیست محیطی فرد بیشتر باشد بی تفاوتی زیست محیطی او کمتر خواهد بود. از طرف دیگر نگرش مثبت زیست محیطی احساس مسئولیت زیست محیطی را در افراد تقویت می کند. و هر سه این متغیرها موجب کاهش بی تفاوتی در رفتار زیست محیطی می شوند.

مدل ۱. مدل نظری بی تفاوتی زیست محیطی

۴. روش تحقیق

روش انجام این تحقیق کمی و از نوع کاربردی می باشد. برای انجام پژوهش حاضر از روش پیمایشی (Survey) استفاده شده است. پیمایش تکنیکی برای انجام تحلیل کمی با بکارگیری روشی هدفمند می باشد. اطلاعات تحقیق از طریق پرسشنامه ای به همراه سوالات استاندارد گردآوری شده است. جامعه آماری این تحقیق را افراد بالای ۱۸ سال ساکن شهر یزد تشکیل می دهند. در این تحقیق برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است و در نتیجه، تعداد ۳۸۴ نفر به عنوان نمونه تحقیق تعیین و از شیوه نمونه گیری چند مرحله ای استفاده شده است. با توجه به مناطق و محله های موجود در شهر یزد، مناطق موجود را برحسب ملاک های عرفی، اجتماعی و اقتصادی به سه طبقه پایین شهر، متوسط و بالای شهر دسته بندی و در مرحله بعد از هر طبقه، ۵ منطقه را به شیوه تصادفی ساده انتخاب کرده و از هر کدام از مناطق انتخاب شده ۲۶ پاسخگو به صورت تصادفی مورد مطالعه قرار خواهند گرفت. در این پژوهش واحد تحلیل "فرد" می باشد. ابزار اندازه گیری متغیرهای پژوهش، پرسشنامه می باشد. برای تعیین روایی ابزار این تحقیق از ضریب آلفا کرونباخ استفاده شده است. در نتیجه این بررسی مشخص شد که آلفای همه

شاخص‌ها مورد قبول بوده است. بعد از گردآوری داده‌ها، اطلاعات بصورت توصیفی و استنباطی مورد تحلیل قرار گرفت. برای آزمون دو متغیر از اماره‌های تی تست، آزمون اسپیرمن و پیرسون استفاده شده است. برای اجرای تحلیل مسیر نیز از نرم افزار مدلسازی معادلات ساختاری Amos استفاده شده است.

جدول (۲) ضریب آلفای متغیرهای پژوهش

ضریب آلفا	تعداد گویه‌ها	شاخص
۰.۷۶	۹	بی تفاوتی زیست محیطی
۰.۷۲	۸	نگرش زیست محیطی
۰.۷۴	۸	احساس مسئولیت
۰.۷۱	۴	احساس اثربخشی
۰.۸۴	۴	دانش زیست محیطی

۵. تعریف مفاهیم

۱.۵ تعریف متغیر وابسته

متغیر وابسته در این تحقیق بی تفاوتی زیست محیطی است که عبارتند از بی تفاوتی و بی توجهی عمومی نسبت به مسائل زیست محیطی، عدم علاقه به مسائل زیست محیطی و باور عمومی به این که مشکلات در این زمینه اغراق شده است، می باشد (تامپسون و بارتون، ۱۹۹۴:۱۵۱). در پژوهش حاضر برای سنجش متغیر بی تفاوتی زیست محیطی، ۹ گویه از پژوهش تامپسون و بارتون (۱۹۹۴) استخراج شده است.

ب) تعریف متغیرهای مستقل

در این تحقیق بر اساس مدل نظری تحقیق از ۴ متغیر مستقل استفاده شده است که مشخصات این متغیرها در جدول زیر آمده است.

جدول (۳) تعریف متغیرهای مستقل

تعریف عملیاتی	تعریف مفهومی	متغیرهای مستقل
برای سنجش متغیر نگرش زیست	نگرش زیست محیطی که	نگرش زیست محیطی

<p>محیطی ۸ گویه از مقیاس پارادایم اکولوژیکی جدید (New Paradigm - Ecological Paradigm) انتخاب شده است.</p>	<p>یک ساختار تعیین کننده در روانشناسی زیست محیطی می باشد، به عنوان تمایل روانشناختی ابراز شده توسط ارزیابی محیط زیست طبیعی با درجه ای از طرفداری یا مخالفت تعریف شده است (میلننت و داکیت، ۲۰۱۰: ۸۰)</p>	
<p>برای سنجیدن متغیر احساس مسئولیت زیست محیطی، ۸ گویه از تحقیق هاینتکو و ماتولیح (۲۰۰۸) انتخاب شده است.</p>	<p>احساس مسئولیت زیست محیطی یعنی اینکه چقدر فرد احساس می کند که رفتارش تاثیرگذار است و به چه میزان فرد شخصا مسئول عواقب رفتارش است.</p>	<p>احساس مسئولیت زیست محیطی</p>
<p>برای سنجش متغیر احساس اثربخشی زیست محیطی از ۵ گویه استفاده شده است که از پژوهش آبراهام و همکاران (۲۰۱۵) انتخاب شده است.</p>	<p>در حوزه روانشناسی زیست محیطی، احساس اثربخشی، ادراک فرد از خود و توانایی هایش برای ایجاد تغییر مثبت در مورد محیط زیست است (ساویتری و همکاران، ۲۰۱۵: ۳۰).</p>	<p>احساس اثربخشی</p>
<p>در این تحقیق برای سنجش دانش زیست محیطی از ۴ گویه از پژوهش کایسر و همکاران (۱۹۹۹) استفاده شده است.</p>	<p>دانش زیست محیطی می تواند به عنوان توانایی یک فرد برای شناسایی تعدادی از نمادها، مفاهیم و الگوهای رفتاری مربوط به حفاظت از محیط زیست تعریف شود.</p>	<p>دانش زیست محیطی</p>

۶. تحلیل یافته‌ها

۶.۱ یافته‌های توصیفی

اطلاعات در این تحقیق از بین ۳۹۰ نفر از شهروندان زن و مرد بالای ۱۸ سال، جمع آوری شده است. از ۳۹۰ نفر پاسخگو، ۴۷/۴ درصد از پاسخگویان تحقیق حاضر را مردان و ۵۲/۶ درصد از پاسخگویان را زنان تشکیل داده‌اند. از پاسخگویان جنس مذکر ۱۴/۴ درصد در رده سنی ۱۸-۲۷ سال، ۱۸/۴ درصد در رده سنی ۲۸-۳۷، ۱۰/۸ درصد در رده سنی ۳۸-۴۷ و ۳/۸ درصد در رده سنی ۴۸-۵۸ سال می باشند. از پاسخگویان جنس مونث ۱۵/۴ درصد در رده سنی ۱۸-۲۷ سال، ۲۲/۸ درصد در رده سنی ۲۸-۳۷ سال، ۹/۵ درصد در رده سنی ۳۸-۴۷ سال و ۴/۹ درصد در رده سنی ۴۸-۵۸ سال می باشند. میانگین سنی پاسخگویان ۳۳/۳ و حداکثر سن ۵۸ و حداقل ۱۸ سال می باشد. از پاسخگویان مرد ۲۲/۸ درصد مجرد و ۲۴/۶ درصد متأهل و از پاسخگویان زن ۲۴/۶ درصد مجرد و ۲۸ درصد متأهل هستند. از لحاظ میزان تحصیلات، بیشترین میزان در میان پاسخگویان مرد مربوط به دوره فوق لیسانس است که ۱۵/۱ درصد و در میان پاسخگویان زن مربوط به دوره لیسانس می باشد که ۲۶/۴ درصد از فراوانی را به خود اختصاص داده اند. تنها ۰/۲۵ درصد از

مردان و ۰/۵ از زنان بی سواد بوده‌اند. تحصیلات تا دوره دیپلم برای مردان ۱۲/۵ درصد و برای زنان ۱۱ درصد، دوره فوق دیپلم برای مردان ۳/۴ و برای زنان ۴/۶ می باشد. تحصیلات بیشتر پاسخگویان لیسانس و فوق لیسانس می باشد و تنها ۱/۸ درصد از پاسخگویان مرد و ۱/۵ درصد از پاسخگویان زن دارای مدرک دکتری می باشند. در مورد پاسخ به سوال درآمد اشخاص، از میان پاسخگویان مرد ۲/۸ درصد و از میان پاسخگویان زن ۱۱/۳ درصد به این سوال پاسخ نداده‌اند. بیشترین فراوانی برای پاسخگویان مرد درآمد ۲ تا ۱ میلیون با ۱۳/۸ درصد و برای پاسخگویان زن درآمد زیر یک میلیون با درصد فراوانی ۱۴/۶ درصد می باشد. حداکثر درآمد پاسخگویان ۱۰ میلیون تومان و حداقل ۰ می باشد. میانگین درآمد پاسخگویان یک میلیون و سیصد و نود و شش هزار تومان و نمای آن ۰ می باشد. بیشترین پاسخ در میان پاسخگویان مرد و زن مربوط به هزینه زیر یک میلیون تومان با درصد فراوانی به ترتیب ۱۷/۷ درصد و ۲۵/۹ درصد می باشد. میانگین هزینه پاسخگویان ۱۴۸۳۰۰۰ تومان و نمای آن ۱ میلیون تومان می باشد. تعداد پاسخگویان مرد به این سوال ۱۷۴ نفر و زنان ۱۵۷ نفر می باشند. ۲/۸ درصد از مردان و ۱۲/۳ درصد از زنان به این سوال پاسخی ندادند. بیشتر پاسخگویان مربوط به پایگاه اقتصادی متوسط با درصد فراوانی ۳۲/۳ درصد برای مردان و ۳۲/۶ درصد برای زنان می باشند. ۹ درصد از مردان و ۱۲ درصد از زنان خود را متعلق به پایگاه اقتصادی پایین و ۶/۱ درصد از مردان و ۷/۹ درصد از زنان خود را متعلق به پایگاه اقتصادی بالا می دانند.

نتایج حاصل از تحلیل توصیفی متغیر بی تفاوتی زیست محیطی که در ۹ گویه بررسی شد، نشان می دهد که ۳۱/۸ درصد از افراد بی تفاوتی کم، ۵۳/۸ درصد بی تفاوتی متوسط رو به پایین، ۱۳/۴ درصد از افراد بی تفاوتی متوسط، ۰/۵ درصد از افراد بی تفاوتی متوسط رو به بالا و ۰/۵ درصد از افراد بی تفاوتی زیاد می باشد. به این ترتیب بی تفاوتی زیست محیطی بیش از نیمی از افراد نمونه در سطح متوسط روبه پایین می باشد.

۲.۶ آزمون فرضیات

برای آزمون فرضیه های تحقیق از آماره تی تست و همبستگی پیرسون استفاده شد. همانطور که در جدول زیر آمده است تفاوت معنی داری بین زنان و مردان در رابطه با بی تفاوتی زیست محیطی وجود ندارد هرچند مردان بیشتر از زنان نسبت به محیط زیست بی تفاوت می باشند. این نتیجه در رابطه با وضعیت تاهل هم صادق است. بین افراد متأهل و مجرد هم

تفاوتی در بی تفاوتی زیست محیطی مشاهده نشده است، هرچند نمره مجردها بیانگر بی تفاوتی بیشتر آنان نسبت به محیط زیست می باشد. این نتیجه نشان می دهد که ویژگیهای جنسیتی و تاهل تأثیری در میزان پایبندی افراد به هنجارهای زیست محیطی ندارد.

جدول (۴) آزمون تفاوت میانگین بی تفاوتی زیست محیطی بر حسب جنسیت و وضعیت تاهل

متغیر	طبقات	میانگین	میزان T	سطح معناداری
جنس	مرد	۱۸/۷۵	۰/۹۴	۰/۳۴
	زن	۱۸/۲۴		
تاهل	متاهل	۱۸/۶۰	۰/۴۶۸	۰/۶۴
	مجرد	۱۸/۳۵		

در این تحقیق همبستگی میان متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق نیز مورد بررسی قرار گرفت. علاوه بر متغیرهای اصلی تحقیق متغیرهای زمینه ای نیز مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس اطلاعات تحقیق سن، هزینه و درآمدشان تأثیر معنی داری بر بی تفاوتی زیست محیطی نداشته است. در واقع می توان گفت که تعهدات زیست محیطی افراد در سنین مختلف یکسان می باشد. و افراد با درآمدهای بالا و پایین در رابطه با مسائل زیست محیطی یکسان رفتار می کنند. البته تحصیلات بر بی تفاوتی زیست محیطی تأثیر معنی دار دارد. هرچه تحصیلات افراد بالاتر رود بی تفاوتی آنان نیز کمتر خواهد شد. جالب اینجاست که افراد زیر دیپلم بیشترین بی تفاوتی را از خود نشان می دهند.

جدول (۵) آزمون همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل با بی تفاوتی زیست محیطی

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معناداری
سن	۰/۰۱۲	۰/۸۳
هزینه	۰/۰۲۲	۰/۷
درآمد	۰/۰۳۲	۰/۵۶
تحصیلات	- ۰/۱۹	۰/۰۰

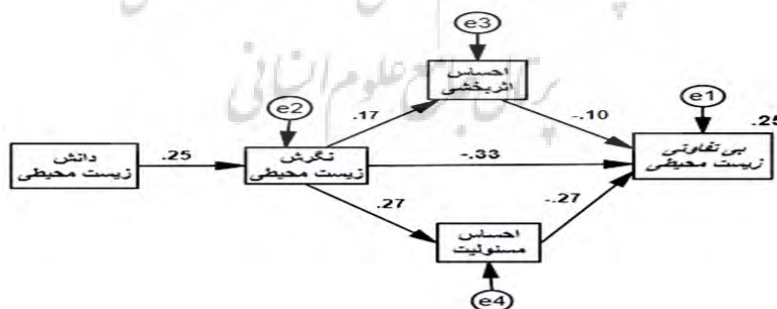
۰.۰۰۰	-۰.۴۲	نگرش زیست محیطی
۰.۰۰۰	-۰.۲۳	دانش زیست محیطی
۰.۰۰۰	-۰.۳۸	احساس مسئولیت
۰.۰۰۳	-۰.۱۵	احساس اثربخشی زیست محیطی

همچنین بررسی رابطه میان متغیرهای اصلی تحقیق و بی تفاوتی نشان می دهد که همه آنها رابطه معنی دار و معکوسی با متغیر وابسته داشته اند. در واقع بر اساس نتایج هرچه نگرش زیست محیطی شهروندان مثبت تر و دانش زیست محیطی آنها بیشتر باشد، آنها بی تفاوتی کمتری نسبت به محیطی زیست از خود نشان می دهند. احساس مسئولیت زیست محیطی موجب می شود در عمل افراد بی تفاوتی کمتری از خود نشان دهند. همچنین وقتی افراد احساس کنند که رفتارهای آنها در قبال محیط زیست تأثیرات مثبتی خواهد گذاشت، بی تفاوتی آنها نسبت به محیطی زیست کم شده و رفتارهای مسئولانه در قبال محیطی زیست انجام می دهند.

۳.۶ تحلیل چند متغیره

برای آزمون مدل و تحلیل ارتباط بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل، تحلیل مسیر از طریق Amos انجام شده است. نتایج مدل تجربی نشان می دهد که R^2 برابر با ۰/۲۶ می باشد. به این ترتیب قدرت تبیین تغییرات بی تفاوتی زیست محیطی به وسیله متغیرهای حاضر در مدل، ۲۶ درصد می باشد.

مدل (۲) مدل تجربی روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته

Degrees of freedom = 4 Chi-square = 33/60 sig = 0.06 RMSEA = 0.08 $R^2 = 0.26$

مدل فوق بیانگر مدل مسیر بی تفاوتی زیست محیطی با ۵ متغیر مستقل می باشد. براساس این مدل، بیشترین تأثیر متغیرهای مستقل بر بی تفاوتی زیست محیطی مربوط به متغیر مستقل نگرش زیست محیطی ($Beta = -0/33$) می باشد، و بعد از آن متغیر احساس مسئولیت ($Beta = -0/27$) می باشد. متغیر دانش زیست محیطی ($Beta = 0/25$) بر نگرش زیست محیطی تأثیر مثبت دارد. هر چه دانش زیست محیطی بیشتر باشد نگرش زیست محیطی مثبت تر می شود. نگرش زیست محیطی نیز تأثیری مثبت بر اثربخشی و مسئولیت پذیری فرد دارد. افرادی که نگرش مثبت زیست محیطی دارند اثربخش تر و مسئولیت پذیرتر رفتار می کنند. احساس اثربخشی کمترین تأثیر را بر روی بی تفاوتی زیست محیطی دارد ($Beta = -0/10$). هرچند تأثیر آن معکوس می باشد. بدین معنی که هرچه احساس اثربخشی فرد بیشتر باشد بی تفاوتی زیست محیطی او نیز کمتر خواهد شد. آماره های برازش کل نیز بیانگر برازش مدل تجربی تحقیق می باشد.

۷. نتیجه گیری

بی تفاوتی به عنوان یکی از پیامدهای عصر مدرنیته در ابعاد مختلف جامعه انسانی قابل تأمل است. در این میان بی تفاوتی زیست محیطی به لحاظ خطرات و پیامدهای ناگواری که بر محیط زیست ما وارد کرده است دارای اهمیت فراوانی است. دخالت های بشر در جهت توسعه مغایر با محیط زیست به فرسودگی و تخریب زمین انجامیده و توانایی زمین برای بازتولید و احیای خود را تضعیف و به تعویق انداخته است. در کنار شرایط طبیعی و جغرافیایی، فعالیت های انسانی در دهه های اخیر تغییرات زیاد و مخربی بر وضعیت زیست محیطی داشته است. بحران محیط زیست که امروزه به یک مسأله جدی و قابل تأمل بدل شده، حاصل دخالت و بهره‌وری نامعقول انسان از طبیعت پیرامون خود و بی تفاوتی نسبت به آن است.

بنابراین این پژوهش با درک اهمیت مسأله محیط زیست ایران به ویژه شهر یزد و با هدف داشتن نگاهی جامعه شناسانه و با تأکید بر نظریه تلفیقی استرن به تحلیل بی تفاوتی زیست محیطی پرداخته است. نتایج پژوهش میزان متوسط بی تفاوتی زیست محیطی را در میان شهروندان یزدی گزارش می دهد که با توجه به شرایط بحرانی زیست محیطی این شهر، میزان قابل ملاحظه ای است. ضمن اینکه یافته های پژوهش نشان می دهد که تفاوت معناداری بین زنان و مردان در بی تفاوتی زیست محیطی وجود ندارد که این نتیجه

خلاف یافته های مطالعات کارپیاک و باریل (۲۰۰۸)، کالوباکویب (۲۰۱۶)، قاضی زاده و کیانپور (۱۳۹۳) و نوابخش و میرزاپوری (۱۳۹۴) می باشد. همچنین تفاوت معناداری بین بی تفاوتی زیست محیطی افراد متاهل و مجرد یافت نشد که این یافته، خلاف نتایج تحقیق قاضی زاده و کیانپور (۱۳۹۳) می باشد اما تحقیق مجیدی و همکاران (۱۳۹۰) آن را تایید می کند. همچنین افراد با تحصیلات پایین (بخصوص زیر دیپلم) بی تفاوتی زیست محیطی بیشتری از خود نشان می دهند. این یافته با یافته های پژوهش موسسه گالوپ (۲۰۱۰) مطابقت دارد ولی خلاف نتیجه تحقیق قاضی زاده و کیانپور (۱۳۹۳) می باشد. در بین افراد با درآمد و هزینه متفاوت نیز تفاوت قابل ملاحظه ای در بی تفاوتی زیست محیطی دیده نمی شود که خلاف نتیجه تحقیق نوابخش و میرزاپوری (۱۳۹۴) می باشد. همچنین بین متغیر سن با بی تفاوتی زیست محیطی رابطه معناداری به دست نیامده است. این نتیجه، خلاف یافته های موسسه گالوپ (۲۰۱۰) و پژوهش نوابخش و میرزاپوری (۱۳۹۴) می باشد ولی نتایج تحقیقات مجیدی و همکاران (۱۳۹۰) و قاضی زاده و کیانپور (۱۳۹۳) را تایید می کند. در این پژوهش چهار متغیر مستقل دانش به عنوان متغیر توانایی شخصی و متغیرهای نگرش زیست محیطی، احساس مسئولیت و احساس اثربخشی به عنوان متغیرهای اثرگذار نگرشی از نظریه پاول استرن مورد آزمون قرار گرفته اند. بر اساس مدل تجربی دانش زیست محیطی تاثیری مثبت بر نگرش زیست محیطی داشته و از این طریق غیر مستقیم بر بی تفاوتی زیست محیطی تاثیر دارد. طبق نتایج حاصل از آزمون فرضیه های تحقیق، بین نگرش زیست محیطی، احساس اثربخشی زیست محیطی، احساس مسئولیت با بی تفاوتی زیست محیطی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد و تقویت این متغیرها بی تفاوتی زیست محیطی را کاهش خواهد داد. نتایج حاصل از تحقیق، تایید کننده این فرضیه است که نگرش مثبت زیست محیطی منجر به کاهش بی تفاوتی زیست محیطی افراد می شود که با مطالعات لیونس و بریکول (۱۹۹۴)، کالوباکویب (۲۰۱۶)، فیروزجائیان و غلامرضازاده (۱۳۹۴) مطابقت دارد. همچنین اثرگذاری متغیر احساس مسئولیت به گونه ای که هرچه افراد احساس مسئولیت بیشتری نسبت به محیط زیست داشته باشند از خود، بی تفاوتی زیست محیطی کمتری نشان می دهند. پژوهش های کلاتتری (۱۳۸۶)، قاضی زاده و کیانپور (۱۳۹۳)، فیروزجائیان و غلامرضازاده (۱۳۹۴) این نتیجه را تایید می کنند. تاثیر افزایش دانش زیست محیطی که منجر به کاهش بی تفاوتی زیست محیطی می شود با مطالعات لیونس و بریکول (۱۹۹۴)، لیوتیماکی و همکاران (۲۰۱۲) و فیروزجائیان و

غلامرضازاده (۱۳۹۴) مطابقت دارد هرچند، پژوهش گلستد و همکاران (۲۰۰۸)، آن را تایید نمی کند. احساس اثربخشی نیز بر بی تفاوتی زیست محیطی تاثیر معکوس دارد. افراد با حس اثربخشی بالاتر تعهد زیست محیطی بالاتری از خود نشان می دهند که این نتایج موافق یافته های مطالعات مسعودنیا (۱۳۸۰)، نادری (۱۳۸۳) و مجیدی و همکاران (۱۳۹۰) می باشد. در کل مدل تجربی مورد نظر توانسته با تبیین ۲۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته، از برازش مناسبی برخوردار باشد.

با توجه به اهمیت مساله محیط زیست باید گفت که بی تفاوتی زیست محیطی شهروندان نسبت به مسائل گوناگون زیست محیطی یکی از مهمترین عوامل تشدید کننده بحران زیست محیطی می باشد. عدم درک پایان پذیری منابع انرژی، به حاشیه راندن مساله محیط زیست به عنوان مساله ای نه چندان فوریتی و ضروری، بی مسئولیتی و نادیده انگاشتن وظیفه در قبال حفظ و نگهداری منابع طبیعی به عنوان واقعیت های جامعه باید مورد بازبینی قرار گیرند. بخشی از این بی تفاوتی و سهل انگاری نسبت به محیط زیست ناشی از عدم باور و نگرش صحیح مردم و مسئولان جامعه نسبت به محیط زیست می باشد که می توان با افزایش دانش و آگاهی زیست محیطی به بهبود نگرش زیست محیطی کمک کرد. ضروری است که نظام آموزشی کشور با اهمیت دادن به مسائل و برجسته نمودن پیامدهای بی توجهی به محیط زیست به رشد این دانش و به تبع آن، نگرش زیست محیطی کمک کند.

کتابنامه

- بری ابرقویی، حسین؛ توکلی، محمود و طالبی، محمدصادق. (۱۳۷۹). بررسی تغییرات اقلیمی و درصد فراوانی خشکسالی های استان یزد، اولین کنفرانس ملی بررسی راهکارهای مقابله با کم آبی و خشکسالی، کرمان، دانشگاه باهنر کرمان، http://www.civilica.com/Paper-DMWS01-DMWS01_041.html
- توکلی، محمود و محمد جواد دهستانی، ۱۳۹۲، بحران کم آبی مهمترین چالش پیش روی توسعه استان یزد، دومین همایش ملی توسعه پایدار در مناطق خشک و نیمه خشک، ابرکوه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابرکوه، http://www.civilica.com/Paper-SDARIDR02-SDARIDR02_076.html
- حقیقتیان، منصور؛ هاشمیان فر، سید علی و احمدیان، داریوش. (۱۳۹۴). تحلیل جامعه شناختی نقش عوامل ساختاری در شکاف بین نگرش و رفتارهای زیست محیطی (مورد مطالعه: شهروندان شهر کرمانشاه). مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران. ۴(۴)، ۶۱۴-۵۹۳.

علی اصغر فیروزجائیان و دیگران ۷۳

رحیمی، علی (۱۳۸۸). انسان، توسعه، محیط زیست. کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۲، صص ۱۱۰-۱۱۸.

ساتن، فیلیپ (۱۳۹۲) در آمدی بر جامعه شناسی محیط زیست، ترجمه صادق صالحی، تهران، انتشارات سمت.

صالحی، صادق و امام قلی، لقمان. (۱۳۹۱). مطالعه تجربی رابطه آگاهی و رفتارهای زیست محیطی (مطالعه مناطق شهری و روستایی شهرستان سنندج). مسائل اجتماعی ایران ۳(۱)، ۱۴۷-۱۲۱.

صالحی عمران، ابراهیم و آقامحمدی، علی. (۱۳۸۷). بررسی دانش، نگرش و مهارت های زیست محیطی معلمان آموزش دوره ابتدایی استان مازندران. هفته نامه تعلیم و تربیت، ۹۵.

فولادیان، احمد. (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین میزان بیگانگی اجتماعی و بی تفاوتی اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد. فصلنامه مطالعات جامعه شناختی جوانان، (۱۷)۵، ۱۴۴-۱۲۵.

فیروزجائیان، علی اصغر و غلامرضازاده، فاطمه. (۱۳۹۴). شرایط محیطی اثرگذار بر زباله پراکنی در استان مازندران با تاکید بر شرایط محیطی تسهیل کننده آن. فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۰(۲۹)، ۱۴۴-۱۲۳.

قاضی زاده، هورامان و کیانپور، مسعود. (۱۳۹۳). بررسی میزان بی تفاوتی اجتماعی در بین دانشجویان (مورد مطالعه: دانشگاه اصفهان). پژوهش های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، ۴(۱)، ۷۸-۵۹.

کلانتری، صمد؛ مهدی، ادیبی؛ رسول، ربانی؛ سیروس، احمدی (۱۳۸۶). بررسی بی تفاوتی و نوجوانی در جامعه شهری ایران و عوامل موثر بر آن. دوماهنامه علمی - پژوهشی دانشگاه شاهد، سال چهارم، شماره ۲۲.

کریمی، یوسف (۱۳۸۶). روانشناسی اجتماعی، تهران: انتشارات ارسباران.

مجیدی، امیر؛ یعقوب، احمدی؛ محمدجواد، زاهدی (۱۳۹۰). بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مرتبط با بی تفاوتی اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه کردستان و دانشگاه پیام نور مرکز سنندج. پایان نامه کارشناسی ارشد، وزارت علوم، تحقیقات و فن اوری، دانشگاه پیام نور، تهران، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی، جامعه شناسی.

مسعودنیا، ابراهیم. (۱۳۸۰). تبیین جامعه شناختی بی تفاوتی شهروندان در حیات اجتماعی و سیاسی. اطلاعات سیاسی- اقتصادی، ۱۶۷، ۱۶۵-۱۵۲.

میردامادی، سید مهدی و جوکار، گلناز. (۱۳۸۹). دیدگاه دانش آموزان دختر دبیرستان های شهر شیراز نسبت به حفاظت از محیط زیست. مجله پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی، ۳(۱).

نادری عباس آباد، حمدالله؛ حسین، بنی فاطمه، محمد، حریری اکبری (۱۳۸۳). سنجش میزان بی تفاوتی اجتماعی در بین دانشجویان کارشناسی دانشگاه تبریز و بررسی عوامل مرتبط با آن. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، گروه علوم اجتماعی.

نوابخش، مهرداد و میرزاپوری ولوکلا، جابر. (۱۳۹۴). تحلیل جامعه شناختی تاثیر بی هنجاری بر بی تفاوتی اجتماعی (مورد مطالعه: شهروندان شهروندان بابل). ۶۷-۵۳.

- Abraham, J., Pane, M. M., & Chairiyani, R. P. (2015). An Investigation on Cynicism and Environmental Self-Efficacy as Predictors of Pro-Environmental Behavior. *Psychology*, 6, 234-242.
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N. J. 248 pages.
- Calubaquib, J. B. VALUE ORIENTATION AND ENVIRONMENTAL BEHAVIOR OF TEACHER EDUCATION STUDENTS. *International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences*. Vol. 5 | No. 6 | June 2016
- Cone, A. (2010). *Apathy to Action: A Strategic, Interdisciplinary Approach to Changing Environmental Behavior: In partial fulfillment of a Bachelor of Arts Degree in Environmental Analysis 2010/11 academic year, Pomona College, Claremont, California.*
- Feygina, I. "System justification, the denial of global warming, and the possibility of 'system-sanctioned change'". *Personality & social psychology bulletin* (0146-1672), 36 (3), pg. 326
- Foltz, R. C. (2001). Environmental initiatives in contemporary Iran. *Central Asian Survey*, 20(2), 155-165.
- Haytko, D. L., & Matulich, E. (2008). Green advertising and environmentally responsible consumer behaviors: Linkages examined. *Journal of Management and Marketing Research*, 1, 2.
- http://www.gallup.com/poll/127484/40th-Earth-Day-Image-Green-MovementPositive.aspx?utm_source=tagrss&utm_medium=rss&utm_campaign=syndication&utm_term=Environment
- Juárez-Nájera, M. (2015). Theoretical Explanatory Frameworks for Sustainable Behavior. In *Exploring Sustainable Behavior Structure in Higher Education* (pp. 19-41). Springer International Publishing.
- Kaiser, F. G., Ranney, M., Hartig, T., & Bowler, P. A. (1999). Ecological behavior, environmental attitude, and feelings of responsibility for the environment. *European psychologist*, 4(2), 59.
- Karpiak, C. P. & Baril, G. L. (2008). Moral reasoning and concern for the environment. *Journal of Environmental Psychology*, 28(3), 203-208.
- Kellstedt, P. M., Zahran, S., & Vedlitz, A. (2008). Personal efficacy, the information environment, and attitudes toward global warming and climate change in the United States. *Risk Analysis*, 28(1), 113-126.
- Kollmuss, Anja & Agyeman, Julian, (2002), "Mind the Gap: Why do People Act Environmentally and What are The Barriers to Proenvironmental Behavior?", *Environmental Education Research*, Vol. 8, No. 3, PP: 239-260.
- Lertzman, R. A. (2010). *Myth of apathy: psychoanalytic explorations of environmental degradation* (Doctoral dissertation, CARDIFF UNIVERSITY (UNITED KINGDOM)).

- Lyons, E. & Breakwell, G. M. (1994). Factors predicting environmental concern and indifference in 13-to 16-year-olds. *Environment and Behavior*, 26(2), 223-238.
- Lyytimäki, J., Tapio, P., & Assmuth, T. (2012). Unawareness in environmental protection: The case of light pollution from traffic. *Land Use Policy*, 29(3), 598-604.
- Milfont, T. L., & Duckitt, J. (2010). The environmental attitudes inventory: A valid and reliable measure to assess the structure of environmental attitudes. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 80-94.
- Nilsen, H. R., & Ellingsen, M. B. (2015). The power of environmental indifference. A critical discourse analysis of a collaboration of tourism firms. *Ecological Economics*, 109, 26-33.
- Pane, M. M. (2013). Apathy towards environmental issues, narcissism, and competitive view of the world. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 101, 44-52.
- Pietikäinen, Johanna, (2007), "Slow Start at The Beginning of The Recycling Chain – How to Make Consumers Recycle Their Mobile Phones?", Master's Thesis, Uuniversity of Helsinki, Faculty of Biosciences, Department of Biological and Environmental Sciences.
- Sawitri, D. R., Hadiyanto, H., & Hadi, S. P. (2015). Pro-environmental Behavior from a SocialCognitive Theory Perspective. *Procedia Environmental Sciences*, 23, 27-33.
- Shanahan, J., & Morgan, M. (1999). *Television and its viewers. Cultivation theory and research*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Stern, P. C. (2000). Towards a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior, *Journal of Social Issues*, 56.
- Stern, P.c. (2010). Environmentally significant behavior and how to change it. national congress on behavior change sustainability, Sydney, Australia.1-28